

4. Черкашина Л. С. Народнопісенні джерела в українській музичній естраді / Л. С. Черкашина // Мистецтво та етнос: зб. наук. пр. / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. – Київ : Наук. думка, 1991. – С. 134–135.

Drabchuk Y. P.

UKRAINIAN SONGS STAGE IN THE 70-80 YEARS OF THE XX CENTURY

The article highlights the features of development in the work of pop song Ukrainian leading composers of the 70 - 80 years of the XX century. The influence on modern pop art is marked. Bards analyzed as a component of the counter culture.

It is marked that there started a new stage in the formation of the pop song repertory which differed from the previous one by the substantial changes in the genre fullness, functional peculiarities and new performance presentation and great number of Ukrainian pop songs favoured the development of TV, improvement of the sound-recording and sound-producing equipment, the appearance of the electric music instruments. Everything favoured the appearance of a great number of amateur pop groups – one of the signs of a new period of development of the pop art development in music.

Key words: *song, vocal and instrumental ensembles, the Ukrainian composers, pop-vocal genre, amateur song, jazz band, "theater songs."*

УДК 81'25

Жаркова Є. М., Нікольченко М. В., Нікольченко Т. М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПЕРЕКЛАДУ І КУЛЬТУРИ

Стаття присвячена осмисленню прагматичних аспектів перекладу, що характеризують його як акт міжмовної та міжкультурної комунікації. У статті аналізується переклад як міжмовне комунікативне явище. Наголошується на тому, що перекладознавство демонструє нерозривний зв'язок не лише з лінгвістикою та її численними галузями, а й філософією, культурологією, що виходить далеко за межі мовознавчих та літературознавчих дисциплін.

Ключові слова: *переклад, прагматичний аспект перекладу, мовна картина світу, культурний компонент значення, культурологія, культуроніми, ксеноніми, ідіоніми, калькування, аналоги, фонові знання.*

Незважаючи на те, що практика перекладацької діяльності у вітчизняній культурі сягає в глибоку давнину, теоретичне осмислення багатьох проблем у перекладознавстві ще не вичерпане. Починаючи від Аристотеля, свої спостереження щодо теорії перекладу та перекладацької майстерності залишили безліч дослідників як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці. Це роботи О. І. Білецького, Р. П. Зорівчак, В. І. Карабана, В. Н. Комісарова, В. В. Коптілова, І. В. Корунця, О. Л. Кундзіча, О. Ф. Лосєва, М. Н. Москаленка, Юдж. Найди, В. Д. Радчука, М. Т. Рильського, О. В. Федорова, О. М. Фінкеля, І. Я. Франка, Л. М. Черноватого, Л. О. Черняхівської, К. І. Чуковського, О. Д. Швейцера, Т. В. Шмігера, та багатьох інших фахівців. Окрім того, ми послуговувалися теоретичними розробками та практичними напрацюваннями видатних українських перекладачів М. К. Зерова, Г. П. Кочура, А. О. Содомори, М. В. Стріхи та інших майстрів

«перекодування» різноманітної інформації з однієї мови на іншу.

Одним із багатоаспектних питань є урахування розбіжностей у сприйнятті одного і того ж того тексту з боку носіїв різних культур; значення фонових знань для перекладача й багато інших чинників. Осмислення перекладу як особливого виду символічної, культурно-регламентованої діяльності неможливе без розгляду таких питань, як «мова й культура», «картина світу» та «її відбиття у мові», «теорія гештальтів» (цілісна форма, структура) тощо.

Мова знаходиться на поверхні буття людини в культурі. Починаючи з XIX століття і до нашого часу, проблема взаємозв'язку, взаємодії мови й культури є однією з найбільш цікавих і найбільш перспективних у лінгвістиці, психолінгвістиці, лінгвоперекладознавстві тощо. Перші спроби висвітлення цієї проблеми відображені в роботах Вільгельма фон Гумбольдта [5], О. О. Потебні [1], у ряді робіт Р. О. Якобсона та інших дослідників. Л. Єльмслев висловив думку про те, що мова структурно схожа з дійсністю. Він зазначав, що структура мови може зрівнятися зі структурою дійсності або використовуватись як більш-менш її деформоване відбиття [1]. Є. Ф. Тарасов зазначає, що мова включена до культури, тому що «тіло знака», тобто його значущість, є предметом культури; у його формі зматеріалізована мовна й комунікативна здатність людини. Мова – це культурне утворення, яке виникає лише в людській діяльності. Культура також міститься у мові, тому що вся вона змодельована в тексті, який перекладається.

Однак, коли ми говоримо про взаємодію мови й культури, необхідно пам'ятати про те, що все-таки – це різні семіотичні системи. Звичайно, вони мають і загальні риси:

1. Культура, як і мова, є формою свідомості, що відображає світогляд людини.
2. Культура та мова співіснують у діалозі між собою.
3. Суб'єкт культури та мови – завжди індивід або соціум, особистість чи суспільство.
4. Нормативність – загальна риса для культури й мови.
5. Історизм – одна з найбільш істотних властивостей культури й мови.
6. Мові та культурі властива дихотомія «статика» проти «динаміки».

Мова й культура взаємозалежні:

1. У комунікативних процесах.
2. В онтогенезі (формування мовних особливостей людини).
3. У філогенезі (формування родової, суспільної людини).

Мова й культура різняться:

1. У мові, як у феномені, переважає настанова на масового адресата, тоді як у культурі виділяються форми традиційної, елітарної та масової культури.

2. Хоча культура – знакова система (подібно до мови), але вона нездатна самоорганізовуватися.

3. Мова й культура, як ми вже зазначали, представляють різні семіотичні системи.

Отже, можна зробити висновок про те, що культура не ізоморфна (тобто абсолютно відповідна), а гомоморфна мові (тобто структурно подібна).

Співвідношення мови й культури є дуже складною й багатоаспектною проблемою. У наш час визначилися кілька підходів до розв'язання цієї проблеми.

Одна з найбільш цікавих концепцій, що пояснюють зв'язок мови й культури, належить В. фон Гумбольдту, який вважає, що національний характер культури знаходить висвітлення у мові за допомогою особливого бачення світу. Мова й культура, являючись відносно самостійними феноменами, пов'язані значенням мовних знаків, які забезпечують онтологічну єдність мови й культури.

Наприкінці XX ст. ми переживали лінгвокультурологічний бум, коли проблеми взаємозв'язку мови й культури увійшли до числа найбільш актуальних у сучасній лінгвістиці: за останні п'ять років століття майже у кожній європейській країні пройшло по декілька лінгвокультурологічних конференцій, видані їхні матеріали, публікуються збірники

статей. Як наголошує Р. М. Фрумкіна [17], цей вибух інтересу до проблеми – результат когнітивної революції у мові, після ліквідації своєрідного глухого кута: з'ясувалося, що в науці про людину не було місця головному, що створило людину та її інтелект – культурі.

Кожна культура має свої ключові слова. Повний список, наприклад, для російської, української культури ще не встановлений, хоча вже добре описаний цілий ряд понять – душа, воля, доля, сум, інтелігенція тощо. Щоб уважатися ключовим словом культури, воно повинно бути загальноживаним, частотним, повинно входити до складу фразеологічних одиниць і прислів'їв тощо. Отже, кожна конкретна мова являє собою самобутню систему, яка накладає свій відбиток на свідомість її носіїв і формує їхню картину світу.

Оскільки мова відбиває дійсність, а культура є невід'ємним компонентом цієї дійсності, отже, і мова – це відображення культури. Змінюється дійсність, міняються й культурно-національні стереотипи, змінюється й сама мова. Одна зі спроб відповістити на запитання про вплив окремих фрагментів (сфер) культури на функціонування мови оформилася у функціональну стилістику Празької школи й сучасну соціолінгвістику.

Отже, якщо вплив культури на мову є цілком очевидним, то питання про зворотний вплив мови на культуру залишається досі відкритим. Він становить сутність іншого підходу до проблеми співвідношення мови й культури.

У ХІХ столітті багато науковців розуміли мову як силу духовну. Мова – таке навколишнє середовище, поза яким і без участі якого ми жити не можемо. Як підкреслював В. фон Гумбольдт, мова – це світ, що лежить між світом зовнішніх явищ і внутрішнім світом людини [5]. Отже, являючись середовищем нашого проживання, мова не існує поза нами як об'єктивна даність, вона перебуває у нас самих, у нашій свідомості, нашій пам'яті; вона змінює свої обриси з кожним рухом думки, з кожною новою соціально-культурною роллю. У межах іншого підходу цю проблему досліджували різні школи неогумбольдтіанців, які розробили так звану гіпотезу мовної відносності. В основі цієї гіпотези лежить переконання у тому, що люди бачать світ по-різному, тобто крізь призму своєї рідної мови. Реальний світ існує остільки, оскільки він відбивається у мові. Але кожна мова відображає дійсність властивим лише їй способом, отже, мови різняться своїми «мовними картинками світу». У гіпотезі Сепіра-Уорфа виділяються наступні позиції: 1 – мова передбачає спосіб мислення народу, який нею володіє; 2 – спосіб пізнання реального світу залежить від того, якими мовами мислять суб'єкти, які пізнають світ. Ця гіпотеза набула підтримки у подальшій розробці концепції Л. Вейсгербера. У дослідженнях Д. Олфорда, Дж. Керролла, Д. Хаймса та інших вчених гіпотеза лінгвістичної відносності набула сучасного актуального звучання, була суттєво доповнена. Так, Д. Хаймс увів до наукового обігу ще один принцип функціональної відносності мов, згідно з яким між мовами існує відмінність у характері їхніх комунікативних функцій. Однак, є чимало робіт, у яких гіпотеза мовної відносності зазнає різкої критики. Б. О. Серебренніков обґрунтовує своє відношення до неї наступними положеннями: 1 – джерелом понять є предмети та явища навколишнього світу. Будь-яка мова у своїй генезі – результат відбиття людиною навколишнього світу, а не самодостатня сила, що творить світ; 2 – мова пристосована значною мірою до особливостей фізіологічної організації людини, але ці особливості виникли в результаті тривалого пристосування живого організму до навколишнього світу; 3 – неоднакове членування позамовного континууму виникає у період первинної номінації. Воно пояснюється неоднаковістю асоціацій та відмінностями мовного матеріалу, що зберігся від колишніх епох [15]. Гіпотеза мовної відносності оцінюється сучасною лінгвістикою й пов'язаними з нею іншими галузями науки далеко не однозначно. До неї звертаються дослідники, які глибоко вивчають взаємовідносини мови й культури, мови й мислення, оскільки за допомогою саме цієї гіпотези можуть бути осмислені такі факти мови, які іншим способом пояснити практично неможливо, наприклад, етнолінгвістичні роботи школи М. І. Толстого, лінгвоантропологічні

роботи школи Є. Бартмінського.

Сутність третього підходу полягає у тому, що мова – факт культури, тому що: 1 – вона є складовою частиною культури, яку ми успадковуємо від наших предків; 2 – мова – основний інструмент, за допомогою якого ми засвоюємо культуру; 3 – мова – найважливіше із усіх явищ культурного порядку, оскільки, якщо ми прагнемо зрозуміти сутність культури – науку, релігію, літературу тощо, – то повинні розглядати ці явища як коди, сформовані подібно до мови, тому що природна мова має найкраще розроблену модель спілкування. Отже, концептуальне осмислення культури може відбутися тільки за допомогою природної мови. Мова – складова культури та її знаряддя, це дійсність нашого духу, образ культури; він демонструє в оголеному вигляді специфічні риси національної ментальності. Мова є механізмом, що відкрив перед людиною галузь свідомості [12].

Стосунки між мовою й культурою можуть розглядатися як відносини частини й цілого. Мова може сприйматися як компонент культури та як знаряддя культури (що не одне і те ж). У той же час мова автономна стосовно культури загалом, і вона може розглядатися як незалежна, автономна семіотична система, тобто окремо від культури, що й відбувається у традиційній лінгвістиці. Згідно з нашою концепцією, співвідношення мови й культури, оскільки кожний носій мови водночас є й носієм культури, мовні знаки набувають здатності виконувати функцію знаків культури й тим самим слугують засобом представлення основних настанов культури. Тому мова здатна відображати культурно-національну ментальність її носіїв [12, с. 63]. Культура співвіднесена з мовою через концепт простору [12, с. 63]. Культура живе й розбудовується у «мовній оболонці». Мова обслуговує культуру, але не визначає її. Мова здатна створювати вербальні ілюзії, мов словесний міраж, який підмінює собою реальність. Вербальні ілюзії відіграють значну роль у створенні соціальних стереотипів. Саме завдяки мові людина сприймає вимисел як реальність, переживає, осмислює неіснуюче. Мова тісно пов'язана з міфологією, релігією, наукою та іншими формами пізнання світу.

Слід, вочевидь, ще вкотре наголосити на тому, що мовна картина світу передує спеціальним картинам світу (наприклад: фізичній, хімічній тощо), формує їх, оскільки людина здатна розуміти світ та саму себе завдяки мові, у якій закріплюється суспільно-історичний досвід – як загальнолюдський, так і національний. Власне національний досвід визначає специфічні особливості мови на всіх рівнях. Завдяки специфіці національного досвіду, а, отже, й через специфіку мови у свідомості його носіїв виникає певна картина світу, крізь призму якої людина бачить світ. Мовна картина світу формує норми поведінки людини у світі, її відношення до світу. Кожна природна мова відбиває певний спосіб сприйняття й організації («концептуалізації») світу. Значення, виражені в мові, складаються у певну єдину систему поглядів, своєрідну колективну філософію, яка є обов'язковою для всіх носіїв мови.

Отже, роль мови – не лише в передачі повідомлення, але, насамперед, у внутрішній організації того, що підлягає повідомленню. Виникає «простір значень» [10], тобто закріплених у мові знань про світ, у який обов'язково вплітається національно-культурний досвід конкретної мовної спільноти. У національній мові закріплений унікальний суспільно-історичний досвід певної національної спільноти людей, який створює для носіїв цієї мови не якусь неповторну картину світу, що відрізняється від об'єктивно існуючої, а є лише специфічним забарвленням цього світу. Вона обумовлена національною значущістю предметів, явищ, вибірковим відношенням до них, яке породжується специфікою діяльності, способом життя, національною культурою даного народу [10].

Вербалізація світового простору – це освоєння кожним із існуючих знаків «навколишнього всесвіту» (В. В. Кабакчі), зокрема й земної цивілізації, надання елементам навколишнього світу значення мовних одиниць. Кожна національна культура вербалізується

з тим ступенем охоплення, який потрібен народу – носієві даної мови. Кожна мова насамперед спрямована на внутрішню культуру, тому найбільш інтенсивно вона обслуговує її комунікативні потреби, а, отже, найбільш пристосована до специфіки даної культури.

Міжкультурна комунікація – це проникнення мови до галузі іншомовної культури. Мова міжкультурного спілкування – різновид даної мови, яка формується у процесі контакту мови з іншомовними культурами. Розрізняють культури внутрішні й зовнішні. Внутрішня культура – це культура народу – носія даної мови (наприклад: українська культура – для української мови, французька культура – для французької мови). Зовнішня культура – іншомовна (з погляду даної мови) культура. Під час міжмовних контактів виникає відносна сила впливу однієї мови на іншу прямо пропорційна економічній, політичній, культурній значущості певного народу [9]. Земна цивілізація – це величезне потенційне поле використання будь-якої мови, але опановане воно досить нерівномірно. Так, до кількості найбільш освоєних англійською мовою зовнішніх культур входять стародавня Греція та стародавній Рим, а також такі сучасні культури, як французька, італійська, німецька, іспанська, російська, арабо-мусульманська, єврейська, індійська, японська, китайська. Однак, як зазначає В.В. Кабакчі, питому вагу тієї чи іншої культури визначити неможливо [9]. Завдяки багатомовній перекладацькій діяльності українська культура творчо сприйняла здобутки візантійської, античної, західноєвропейської культури [13]. Цей процес плідно активізувався у наш час.

Являючись універсальним засобом спілкування, мова «створює» найменування, як уже говорилося, усіх значущих елементів навколишнього світу. Культура фіксується в ЛО (лексичних одиницях), у комбінації ЛО та ФО (фразеологічних одиниць). Існує дві точки зору у питанні про те, як у ЛО/слові проявляється національно-культурна специфіка [3]. Згідно з лінгвістичними уявленнями, культурний компонент значення ЛО/ФО – це його екстралінгвістичний зміст, який прямо й безпосередньо відбиває національну культуру, що обслуговується мовою. При цьому семантичні компоненти (далі – СК), що фіксують лексичне тло, яке включає й «ареал» різних непонятійних уявлень носіїв культури, входять до значення ЛО/ФО.

Отже, розрізняються два рівні свідомості: мовний (вербальний, логічно усвідомлюваний, експліцитний) і немовний (невербальний, неусвідомлюваний, значеннєвий, імпліцитний). Як пише В. П. Белянін, у тлумачних словниках національно-культурна специфіка слова зазвичай не відображена, тому що «ці семантичні компоненти відносяться до розряду периферійних... та присутні імпліцитно» [3, 95], хоча з цим твердженням можна посперечатися. Аналізуючи закономірності мови міжкультурного спілкування, ми не можемо не згадати про явище, яке в етнопсихолінгвістиці називається лінгвістичним шоком. «Лінгвістичний шок можна визначити як стан подиву, сміху або зніяковілості, що виникає у людини, коли вона чує в іншомовному звучанні мовні елементи, що виглядають у її рідній мові дивно, смішно або непристойно» [3, с. 101]. Різний емоційний ефект виникає тоді, коли нейтральна ЛО однієї мови омонімічна ЛО іншої мови. В. П. Белянін демонструє це наступними прикладами: «кефір – перс. (фарсі) – невірний»; «kulak (турецьк.) – вухо»; «bardak (турецьк.) – склянка», «дружина» (укр.) – «жінка», а не лише «об'єднання» тощо. Така «міжмовна омонімія» зафіксована як проблема «хибних друзів перекладача». Проблема «лінгвістичного шоку» «проникає» у багато теоретичних проблем різних галузей лінгвістики й психолінгвістики. Наприклад, у дискурс-аналізі використовується поняття «meaning of the hearer» (значення того, хто слухає) як значення, яке приписує мовленню слухач. У роботах О. О. Потебні можна знайти роздуми про «розуміння по-своєму», про можливість звертатися до внутрішньої форми слова у процесі сприйняття та осмислення мовлення.

По-друге, слід пам'ятати, що, являючись універсальним засобом спілкування, мова створює найменування усіх значущих для даного народу елементів земної цивілізації. Ці

найменування найчастіше називають культуронімами. Залежно від конкретної приналежності культуроніма до тієї чи іншої культури розрізняють групи ксенонімів, ідіонімів та поліонімів [9]. Спробуємо у стислій формі дати визначення лише деяких термінів, які використовуються у теорії міжкультурної комунікації та які можуть бути корисні тим, хто цікавиться проблемою передачі реалії при перекладі [8]. Базові терміни та їхнє визначення наведені у книгах В. В. Кабакчі «Практика англомовної міжкультурної комунікації» [СПб, 2001] та «Основи англомовної міжкультурної комунікації» [СПб, 1998].

Ксеноніми – це мовні одиниці, які використовуються у даній мові для позначення специфічних елементів зовнішніх культур, наприклад: «steppe», «Rada», «Cossak» – ксеноніми в межах англійської мови, у той час як «ковбой», «бутик» – ксеноніми в межах української мови. Ксенонім – вторинне позначення елемента культури, яке використовується для найменування елементів іншомовних, тобто зовнішніх культур.

Ідіоніми – специфічні елементи внутрішньої культури, позначені мовою даної культури, наприклад: «cowboy», «prairie» – ідіоніми англійської мови. Ідіоніми – первинний спосіб найменування даного елемента культури. Поняття «ідіонім» і «ксенонім» відносні один до одного. У кожного ксеноніма існує своє вихідне позначення мовою народу – носія даної культури. Відповідні ксеноніми та ідіоніми утворюють корелятивні ксенонімічні міжкультурно-мовні пари. Універсальні елементи земної цивілізації, що зустрічаються у багатьох культурах, називаються поліонімами. Вони можуть бути гетерогенними за формою, наприклад: «library – бібліотека», «government – уряд» є також не тільки гомогенними за значенням, але й у якійсь мірі співвідносними за значенням поліоніми, наприклад: «university – університет», «army – армія», «democracy – демократія». Кожний окремих акт міжкультурної комунікації у значній мірі є індивідуальним та суб'єктивним, тому він не може слугувати єдиною можливим засобом опису зовнішньої культури. Кожний конкретний акт міжкультурного спілкування здійснюється у певних соціолінгвістичних умовах з орієнтацією на даного адресата.

У результаті освоєння мовою зовнішніх культур у словниковому складі даної мови формується низка ксенонімів різних культур та різних галузей культури, тобто ксенонімічний словник. У сучасній англійській мові ксеноніми становлять приблизно шосту частину словника. За доступністю ксеноніми розділяються на базові та спеціальні. Загальнодоступні ксеноніми утворюють базовий ксенонімічний прошарок. У сучасній англійській мові, як зазначає В. В. Кабакчі, існує близько 1000 ксенонімів, які представляють різні культури, наприклад: «savannah», «emir», «siesta», «synagogue». Спеціальні ксеноніми містяться у словниках середнього обсягу (від 100 тис. одиниць) та доступні лише фахівцям у галузі тієї чи іншої культури.

У практиці міжкультурної комунікації використовуються різні способи домінування іншокультурного елемента, а в лінгвоперекладознавстві – способи передачі реалій у тексті перекладу. Назвемо найбільш поширені: 1. Запозичення. 2. Калькування. 3. Опис (описові звороти). 4. Використання аналогів.

Запозичення й калькування відносяться до найбільш поширених засобів утворення ксенонімів. Часто єдиною функцією запозичення є підкреслення іншокультурної орієнтації тексту, наприклад: «Never earned a kopek in his life». (Michener. «The Drifters»). Із цією метою нерідко використовують локалоїди, які легко асоціюються з відповідними англомовними словами й тому прозорі у значенні, наприклад: «The press is always thundering at these spekulyanty, speculators». Ксенонімічне запозичення-трансплант утворюється тоді, коли ідіонім будь-якої мови вноситься до англомовного тексту без будь-якої асиміляції, наприклад: «Champs Elysées» або «Sturm und Drang» – у англійській. («Буря і натиск»).

Ідеальним ксенонімом вважається трансплантований ідіонім, тобто ксенонім – трансплант, який є ідентичним ідіоніму-етімону, та забезпечує його оборотність. Процес

формування ксеноніма вважається повністю завершеним тільки тоді, коли в якості позначення елемента іншомовної культури використовується запозичення-трансплант. Принцип частотності означає, що мовна одиниця, яка використовується як ксенонім, повинна однозначно відноситися до відповідного ідіоніма-етімона, наприклад: «палата обшин → House of Commons», «Old Believe → старовір» тощо. У випадку прямої зворотності можливість відновити ідіонім-етімон надає безпосередньо сам ксенонім, наприклад: «Decembrist → декабрист». У непрямій зворотності для визначення етімона використовуються опосередковані/непрямі дані, наприклад, якщо ми у тексті зіткнулися із «Griboedov's immortal comedy», ми легко визначимо, що йдеться про комедію «Лихо з розуму», оскільки відомо, що в О. С. Грибоєдова «безсмертна комедія» лише одна. У цьому випадку використовується дедуктивний підхід, тобто опосередкована зворотність.

Калькування, як стверджують фахівці, що задіяні у галузі міжкультурної комунікації, дуже поширені. Можна виділити лексичне й семантичне калькування. Лексичне калькування вважається найбільш уживаним засобом.

Слід уважати, що не кожен ідіонім може бути скалькованим. Необхідною умовою калькування є існування міжмовних лексичних відповідників, наприклад: «старий ↔ old», «вірити ↔ believe», «старовір → Old Believer», а також: «Війна та мир» – «War and Peace» та «Лихо з розуму» – твір, який не отримав однозначного англійського найменування – «Wit Works Woe» / «Woe from Wit» / «The Misfortune (Mischief) of Being Clever».

Аналог – це лише приблизне значення іншокультурного елемента. Аналог зручний у якості приблизного пояснення. Якщо аналог супроводжується ксенонімічною прив'язкою до запозиченого ідіоніма, то це слово в межах наданого тексту може бути підданим переосмисленню, пристосуванню до іншокультурних стандартів та виступати у якості мовної одиниці, що утворена для даного випадку.

Будь-яке запозичення може підлягати асиміляції, яка у тій чи іншій мірі «деформує» вихідну форму ксеноніма. Власне так у сучасній англійській мові з'явилися такі ксеноніми-русизми, як «steppe», «soreck», «Crimea», «Moscow». У деяких випадках ксенонім приходиться в англійську мову не безпосередньо з російської мови, а з будь-якої іншої, наприклад, французької – «knout», «тоуїк». Історичні ксеноніми, деформовані асиміляцією, мають тенденцію до повільного, але вірного набуття форми вихідного ідіоніма. Цей процес називається ксенонімічною реставрацією, наприклад: «Sebastopol → Sevastopol».

З'ясування запропонованих у статті проблем вкотре наочно демонструє нерозривний зв'язок лінгвоперекладознавства не лише з лінгвістикою (численними її галузями, а також з іншими науковими дисциплінами), але й насамперед – із філософією, культурологією, ареал яких є глобальним та виходить далеко за межі власне мовознавчої та літературознавчої наукової дисципліни.

Список використаної літератури:

1. Амирова Т. А. Очерки по истории лингвистики / Т. А. Амирова, Б. А. Ольховиков, Ю. В. Рождественский ; АН СССР, Ин-т востоковедения, Ин-т иностранных языков. – Москва : Наука. Гл. ред. вост. лит., 1975. – 559 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – Москва : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
3. Белянин В. П. Введение в психолингвистику / В. П. Белянин. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : ЧеРо, 2000. – 128 с.
4. Вежбицкая А. В. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / А. В. Вежбицкая ; пер. с англ. Л. И. Малаган. – Москва : Языки славянской культуры, 2001. – 272 с.

5. Гумбольдт В. Ф. Язык и философия культуры / В. Ф. Гумбольдт; пер. с нем. Б. А. Ольховиков. – Москва : Прогресс, 1985. – 452 с.
6. Жаркова Є. М. Теорія і практика перекладу : підручник / Є. М. Жаркова, М. В. Нікольченко, Т. М. Нікольченко; за ред. Т. М. Нікольченко. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (Донецьке від-ня), 2013. – 439 с.
7. Жаркова Е. М. Философия языка: от многообразия к единству / Е. М. Жаркова // Интеллект. Личность. Цивилизация : материалы II междунар. науч. конф., г. Донецк, 22–23 мая 2003 г. – Донецк : ДГУЭиТ им. М. Туган-Барановского, 2003. – Т. 1. – С. 39–49.
8. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
9. Кабакчи В. В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации / В. В. Кабакчи. – Санкт-Петербург : Союз, 2001. – 476 с.
10. Леонтьев А. А. Общественные функции языка и его функциональные эквиваленты / А. А. Леонтьев // Язык и общество : [сб. ст.] / АН СССР, Ин-т языкознания. – Москва : Наука, 1968. – С. 99–110.
11. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф / А. Ф. Лосев. – Москва : Наука, 1982. – 480 с.
12. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – 2-е изд., стер. – Москва : Академия, 2004. – 208 с. – (Высшее профессиональное образование).
13. Москаленко М. Н. Тисячоліття: переклад у Державі слова / М. Н. Москаленко // Тисячоліття: Поетичний переклад України-Руси: антологія. – Київ : Дніпро, 1995. – С. 5–38.
14. Мунен Ж. Переводчик, слово и понятие / Ж. Мунен // Перевод – средство сближения народов. Художественная публицистика. – Москва : Прогресс, 1987. – С. 136–141.
15. Серебрянников Б. А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление / Б. А. Серебрянников. – Москва : Наука, 1988. – 242 с.
16. Тарасов Е. Ф. Статус и структура теории речевой коммуникации / Е. Ф. Тарасов // Проблемы психолингвистики. – Москва : Наука, 1975. – С. 139–150.
17. Фрумкина Р. М. Психолингвистика : учебник для вузов по направлению и специальности «Психология» / Р. М. Фрумкина. – Москва : Академия, 2001. – 320 с. – (Высшее образование).
18. Черняховская Л. А. Информация и язык / Л. А. Черняховская // Язык как коммуникативная деятельность человека : сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Горького. – Москва, 1987. – Вып. 284. – С. 57–65.
19. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – Москва : Наука, 1988. – 215 с. – (Из лингвистического наследия).

Zharkova Eu., Nikolchenko M. V. , Nikolchenko T. M.

TRANSLATION AND CULTURE INTERACTION

The article proposes the analysis of some pragmatic aspects of translation. Translation is considered as the bilateral process that presupposes bilingual and bicultural interlinks. The authors describe close relation of translation to linguistics and to philosophy, cultural studies as well. Translation practice is deeply rooted in culture. There are a lot of theoretical problems which need comprehension since Aristotelian studies: firstly understanding of the text by the addressees – representatives of different cultural patterns; secondly the minimum translator's background knowledge and others.

The authors claim that translation should be considered as specific complex activity based on culturally regulated relations. To comprehend translation it is significant to take into account the fact that language does not belong to culture. It is a means of social communication and not a part

of culture. Language and culture are the phenomena of a basically different character. Language can be regarded only as “an implement” of culture. Interaction of language and culture has always been topical issues of linguistics, psychology, psycholinguistics (see works of A. A. Potebnya, R. Jakobson, W. von Humboldt). Being relatively separate phenomena language and culture are linked by meaning of language signs which provides ontological unity of language and culture. The authors concentrate on the analysis of English-speaking world. It is justified by the fact that Modern English (at least some of its variants) has become “a key language” of the 20th-21st centuries. Nevertheless, the role of other the UNO official languages are gaining significance in the world communication.

Key words: *translation, pragmatic aspects of translation, language representation of the world, the cultural component (aspect) of meaning, studies of culture, cultural names, a foreign name (word), an idiom, translation of loan words, analogue, background knowledge.*

УДК 72.012.6(477-25)

Костенко Д. О.

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ФАСАДНИХ КОМПОЗИЦІЙ ЗАБУДОВИ М. КИЄВА У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

У статті розглянуті особливості дизайну фасадних композицій забудови середовища міста Києва у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Дослідження показало, що проблема формування дизайну фасадних композицій ще є мало опрацьованою як в теорії дизайну, так і архітектурі в цілому. Більше того, сама проблема фасаду в архітектурі мало зазначена як проблема культурно-історичної цілісності. До проблем особливостей дизайну фасадних композицій міста Києва зверталися українські та зарубіжні дослідники. Зокрема, це роботи Р. Арнхейма, О. Габричевського, Н. Грачової, М. Гусєва, В. Макаревіча, Д. Малакова, А.Пучкова, А. Рябушина, О. Сердюк, В. Чепелика, Д. Яблонського, В. Ярового, В. Ясієвича та ін

Ключові слова: *архітектурне середовище, фасад, композиція, міська забудова, дизайн.*

Дизайн фасадних композицій будівель міста Києва у ХХ століття різного стилю є органічною складовою формування культури середовища, а відтак естетичною складовою створення образу міста. У ХХ столітті у забудові міста Києва відбувалися інтенсивні зміни. Вони пов'язані з новими художньо-естетичними пошуками архітекторів, пошуками нових технологічних матеріалів, соціальним розшаруванням суспільства та іншим.

За останні двадцять років в Україні та місті Києві прийнято ряд важливих нормативно-правових актів (законів, постанов кабінету міністрів), в яких важливе місце належить проблемам художньо-естетичних форм дизайну будівель. Зокрема це такі закони як: «Про основи містобудування», (1992 р.), «Про архітектурну діяльність», (1999 р.), «Про планування та забудову території», (2000р.), «Про охорону культурної спадщини», (2002р.), «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», (1994 р.).

Це вплинуло на формотворення урбанізованого середовища, на гармонізацію людини з навколишнім середовищем та з наукової точки зору актуалізувало розгляд особливостей дизайну фасадних композицій міста Києва.

Як одним з проявів культури ХХ століття фасадні композиції будівель постійно